

Висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судових рішень за II півріччя 2014 р.¹

310.000.000 Оборона

310.180.000 Соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень ст. 41 Закону України від 25 березня 1992 р. № 2232-ХІІ «Про військовий обов'язок і військову службу» (далі — Закон № 2232-ХІІ) та ч. 2 ст. 16 Закону України від 20 грудня 1991 р. № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (далі — Закон № 2011-ХІІ) щодо випадків збереження права на одноразову грошову допомогу за військовослужбовцем після перебігу тримісячного строку з дня його звільнення зі служби.

Правове регулювання відносин між державою і громадянами України у зв'язку з виконанням ними конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни здійснюється відповідно до Закону № 2232-ХІІ.

Відповідно до ст. 41 цього Закону (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) виплата одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або каліцтва військовослужбовців, військовозобов'язаних, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та резервістів під час виконання ними обов'язків служби у військовому резерві здійснюється в порядку і на умовах, встановлених Законом № 2011-ХІІ.

Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців визначені Законом № 2011-ХІІ.

Розділом II цього Закону встановлені права військовослужбовців, зокрема щодо грошового забезпечення.

Частиною 2 ст. 16 Закону № 2011-ХІІ (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) передбачено, що у разі поранення (контузії, травми або каліцтва), заподіяного військовослужбовцю під час виконання ним обов'язків військової служби, а також інвалідності, що на-

стала в період проходження військової служби або не пізніше ніж через три місяці після звільнення зі служби чи після закінчення цього строку, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження військової служби, залежно від ступеня втрати працездатності йому виплачується одноразова грошова допомога в розмірі до п'ятирічного грошового забезпечення за останньою посадою в порядку та на умовах, визначених Кабінетом Міністрів України.

Пунктом 2 постанови Кабінету Міністрів України від 28 травня 2008 р. № 499, якою затверджено Порядок та умови призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), поранення (контузії, травми або каліцтва) чи інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних і резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та інвалідності звільнених з військової служби (зборів) осіб (далі — постанова № 449, Порядок відповідно) встановлено, що призначення і виплата одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), поранення (контузії, травми або каліцтва) чи інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних і резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та інвалідності звільнених з військової служ-

¹ Закінчення. Початок матеріалу опубліковано в журналі за 2015 р. — № 8. — С. 9—17; № 9. — С. 2—14; № 10. — С. 5—20.

би (зборів) осіб, що сталися після 1 січня 2007 р., здійснюється згідно з Порядком, затвердженим цією постановою.

Згідно з підпунктом 2 п. 2 Порядку одноразова грошова допомога виплачується військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової служби) у разі настання інвалідності в період проходження військової служби та особам, звіль-

Виходячи з буквального тлумачення ст.16 Закону № 2011-XII, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що право на одноразову грошову допомогу у військовослужбовця виникає і у тому разі, коли інвалідність настала після перебігу

ним з військової служби, у разі настання інвалідності не пізніше ніж через три місяці після звільнення з такої служби чи після закінчення зазначеного строку, у разі настання інвалідності внаслідок виконання обов'язків військової служби, одноразова грошова допомога інвалідам II групи виплачується у розмірі 24-місячного грошового забезпечення.

тримісячного строку з дня його звільнення зі служби, але внаслідок захворювання або одержаного каліцтва чи іншого ушкодження здоров'я, яке мало місце в період її проходження (постанова Верховного Суду України від 18 листопада 2014 р. у справі № 21-446а14).

340.000.000 Юстиція

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень п. 5 ч. 1 ст. 24 Закону України від 1 липня 2004 р. № 1952-IV «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі — Закон № 1952-IV) щодо неправомірності здійснення державним реєстратором реєстраційних дій відносно майна, стосовно якого в Єдиному реєстрі заборон міститься запис про заборону його відчуження.

Преамбулою Закону 1952-IV передбачено, що цей Закон визначає правові, економічні, організаційні засади проведення державної реєстрації речових та інших прав, які підлягають реєстрації за цим Законом, та їх обтяжень і спрямований на забезпечення визнання та захисту державою цих прав, створення умов для функціонування ринку нерухомого майна.

Зазначений Закон згідно зі ст. 1 регулює відносини, пов'язані з державною реєстрацією прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

За ч. 13 ст. 15 Закону № 1952-IV порядок державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень встановлює Кабінет Міністрів України.

Кабінет Міністрів України постановою від 22 червня 2011 р. № 703 затвердив Порядок державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень (далі — Порядок), який визначає процедуру проведення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, перелік документів, необхідних для її проведення, права та обов'язки суб'єктів у сфері державної реєстрації прав, а також процедуру взяття на облік безхазяйного нерухомого майна.

Для проведення державної реєстрації прав заявник подає органам державної реєстрації прав, нотаріусові заяву про державну реєстрацію та

необхідні для такої реєстрації документи, визначені цим Порядком (пункти 7, 10 Порядку).

Під час розгляду заяви про державну реєстрацію і документів державний реєстратор встановлює відповідність заявлених прав і поданих документів вимогам законодавства, а також відсутність суперечностей між заявленими та за реєстрованими речовими правами на нерухоме майно, їх обтяженнями та приймає рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень або рішення про відмову в такій реєстрації.

Пунктом 5 ст. 24 Закону № 1952-IV передбачено, що у державній реєстрації прав та їх обтяжень може бути відмовлено у разі, якщо заяву про державну реєстрацію прав, пов'язаних з відчуженням нерухомого майна, подано після державної реєстрації обтяжень, встановлених щодо цього майна, крім випадків, встановлених ч. 9 ст. 15 цього Закону.

Пунктом 9 Перехідних положень КПК України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI передбачено, що запобіжні заходи, арешт майна, відсторонення від посади, застосовані під час дізнання та досудового слідства до дня набрання чинності цим Кодексом, продовжують свою дію до моменту їх зміни, скасування чи припинення у порядку, що діяв до набрання чинності цим Кодексом.

Проаналізувавши зазначені норми матеріального права, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла такого правового висновку: наявність в Єдиному реєстрі заборон запису про заборону

відчуження майна є перешкодою для здійснення державним реєстратором реєстраційних дій до того часу, поки таке обтяження не буде зняте (постанова Верховного Суду України від 11 листопада 2014 р. у справі № 21-357а14).

340.010.000 Офіційне оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень частин 5, 6 ст. 52 Закону України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII «Про Кабінет Міністрів України» (далі — Закон № 794-VII; у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) та ч. 3 ст. 50 Закону України від 16 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР «Про Конституційний Суд України» (далі — Закон № 422/96-ВР) щодо дії (відновлення дії) нормативно-правових актів, призупинених Президентом України з одночасним зверненням до Конституційного Суду України стосовно їх відповідності Конституції України (конституційності).

17 жовтня 2008 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 17 жовтня 2008 р. № 955 «Про заходи щодо стабілізації цін на лікарські засоби і вироби медичного призначення» (далі — постанова № 955), якою було встановлено граничні торговельні та/або постачальницько-збутові надбавки (націнки) на окремі лікарські засоби і вироби медичного призначення.

Постанова набула чинності 6 листопада 2008 р. у зв'язку з її офіційним опублікуванням в газеті «Урядовий кур'єр».

Указом Президента України від 3 грудня 2008 р. № 1139/2008 «Про зупинення дії постанов Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2008 року № 827 і № 837, від 17 жовтня 2008 року № 955 та від 19 листопада 2008 року № 1022» дію постанови № 955 було зупинено. Цей указ набув чинності 5 грудня 2008 р. після опублікування в газеті «Офіційний вісник Президента України».

Президент України 3 грудня 2008 р. відповідно до п. 15 ч. 1 ст. 106, ст. 150 Конституції України, статей 13, 40 Закону № 422/96-ВР звернувся з конституційним поданням до Конституційного Суду України, в якому порушив питання щодо конституційності постанов Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2008 р. № 827 і № 837, 17 жовтня 2008 р. № 955 та 19 листопада 2008 р. № 1022.

Конституційний Суд України 11 лютого 2009 р. Ухвалою відмовив у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Президента України. Повідомлення про зазначену Ухвалу Конституційного Суду України вперше було опубліковано у газеті «Урядовий кур'єр» 20 лютого 2009 р.

Відповідно до ч. 3 ст. 50 Закону № 422/96-ВР прийнята Конституційним Судом України на його засіданні процесуальна ухвала про відмову

у відкритті провадження у справі в Конституційному Суді України є остаточною.

Частиною 6 ст. 49 Закону № 794-VII передбачено, що зупинення дії акта Кабінету Міністрів України Президентом України на підставі п. 15 ч. 1 ст. 106 Конституції України має наслідком зупинення вчинення будь-якими органами, особами дій, спрямованих на виконання зупиненого акта Кабінету Міністрів України, здійснення повноважень, визначених цим актом. Винесення Конституційним Судом України ухвали про відмову у відкритті провадження у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України акта Кабінету Міністрів України або визнання акта Кабінету Міністрів України таким, що відповідає Конституції України, відновлює дію цього акта.

Таким чином, у законах про Конституційний Суд України та про Кабінет Міністрів України не передбачено порядку офіційного оприлюднення інформації про відновлення дії зупиненого акта Кабінету Міністрів України у випадку винесення Конституційним Судом України ухвали про відмову у відкритті провадження шляхом офіційного оприлюднення цієї ухвали, хоча передбачено, що з моменту прийняття такого рішення відновлює дію зупинений Указом Президента України акт Кабінету Міністрів України.

Відповідно до ст. 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Згідно зі ст. 57 Конституції України кожному гарантується право знати свої права і обов'язки.

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними.

Аналіз указаних норм законодавства свідчить про те, що при прийнятті Державною інспекцією з контролю за цінами в Рівненській області рішення від 6 серпня 2009 р. № 192 про застосування економічних санкцій за порушення державної дисципліни цін в частині стягнення з товариства необґрунтованої виручки та застосування до товариства штрафних санкцій не було враховано, що про відновлення дії

враховуючи зазначене, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах на підставі аналізу постанови № 955, частин 5, 6 ст. 52 Закону № 794-VII та ч. 3 ст. 50 Закону № 422/96-ВР, ст. 57 Конституції України дійшла висновку, що у зв'язку з прийняттям Конституційним Судом України ухвали про відмову у відкритті конституційного провадження за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) постанови Кабінету Міністрів України, дію якої

постанови № 955 товариство дізналося лише після опублікування інформації про відмову у відкритті конституційного провадження за конституційним поданням Президента України в офіційних друкованих виданнях, зокрема з повідомлення в газеті «Урядовий кур'єр» від 20 лютого 2009 р. № 31. На порушення зазначених вище норм касаційний суд, відмовляючи в задоволенні позову, формально виходив із того, що з моменту відмови у відкритті конституційного провадження автоматично відновила дію постанова № 955, при цьому залишив поза увагою, що на порушення ст. 57 Конституції України інформація населенню про відновлення дії цієї постанови належним чином доведена не була.

було зупинено Указом Президента України, ця постанова відновлює свою дію з моменту доведення до відома населення зазначеної Ухвали Конституційного Суду України шляхом опублікування в офіційних виданнях, тобто коли фізичні особи та суб'єкти господарювання могли дізнатися про прийняття Конституційним Судом України цієї ухвали та відновлення дії постанови № 955 (*постанова Верховного Суду України від 30 вересня 2014 р. у справі № 21-128а14*).

2. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень ст. 255 КАС України, ч. 1 ст. 10, ст. 69 МК України (чинного на час виникнення спірних відносин), статей 58, 67, 124 Конституції України, рішення Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі від 29 вересня 2009 р. № АД-216/2009/4402-37 «Про застосування остаточних антидемпінгових заходів щодо імпорту в Україну шприців походженням з Королівства Іспанія, Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії, Федеративної Республіки Німеччина і Китайської Народної Республіки» (далі — рішення Комісії), підпункту 4.2.1 п. 4.2 ст. 4 Закону України від 21 грудня 2000 р. № 2181-III «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» (чинного на час виникнення спірних відносин) щодо правових наслідків зупинення або скасування рішенням суду нормативно-правових актів, інших рішень суб'єктів владних повноважень.

Згідно з преамбулою Закону України від 22 грудня 1998 р. № 330-XIV «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» (далі — Закон № 330-XIV) цей Закон визначає механізм захисту національного товаровиробника від демпінгового імпорту з інших країн, митних союзів або економічних угруповань. Він регулює засади і порядок порушення та проведення антидемпінгових розслідувань і застосування антидемпінгових заходів.

Антидемпінгові заходи, як зазначено у ст. 1 Закону № 330-XIV, — це попередні або остаточні заходи, що застосовуються відповідно до цього Закону під час або за результатами антидемпінгового розслідування.

У рішенні Комісії йдеться про те, що за результатами антидемпінгового розслідування встановлено факт демпінгового імпорту в Україну шприців із полімерних матеріалів, у зв'язку з чим національні інтереси України потребують застосування остаточних антидемпінгових заходів. Цим рішенням установлені розміри ставок остаточного антидемпінгового мита на імпорт в Україну шприців.

Згідно з пунктами 2.7 та 5 рішення Комісії остаточне антидемпінгове мито справляється митними органами України незалежно від сплати інших податків і зборів (обов'язкових платежів), у тому числі мита, митних зборів тощо, які, як правило, справляються під час імпорту в Україну товарів.

Це рішення набирає чинності через 30 днів з дня опублікування повідомлення про нього в газеті «Урядовий кур'єр». Повідомлення було опубліковане у зазначеному виданні 6 жовтня 2009 р.

Відповідно до ст. 10 МК України при здійсненні митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, застосовуються виключно нормативно-правові акти, чинні на день прийняття митної декларації митним органом України.

Ухвала суду про вжиття заходів забезпечення адміністративного позову, якою відповідно до ст. 117 КАС України зупинено дію нормативно-правового акта, не скасовує його чинність, не змінює обсягу прав та обов'язків сторін у спорі, а лише тимчасово забороняє застосування передбачених цим актом заходів до вирішення спору по суті.

Натомість, якщо суд за наслідками розгляду справи визнав нормативно-правовий акт незаконним і це судове рішення набрало законної сили, положення зазначеного нормативно-правового акта не підлягають застосуванню.

Таким чином, покладення Київською обласною митницею Державної митної служби України (на момент виникнення спірних відносин — Київська митниця Міністерства доходів і зборів України) на товариство з обмеженою відповідальністю «ГА-ЛАФАРМ» після скасування судом заходів забезпечення адміністративного позову обов'язку щодо сплати антидемпінгового мита відповідно до рішення Комісії за вантажно-митними деклараціями від 11 червня, 26 серпня та 23 листопада 2010 р. № 125000009/2010/105558, № 125000009/2010/107264, № 125000009/2010/110238 відповідно, тобто за період, коли дію зазначеного рішення було зупинено, є правомірним, а висновок суду касаційної інстанції у справі, що розглядається, в цій частині ґрунтується на правильному застосуванні норм права.

Отже, з набранням законної сили постановою апеляційного суду від 25 листопада 2010 р. рішення Комісії втратило чинність, а тому його положення, починаючи з цієї дати, не могли бути застосовані при здійсненні митного контролю

Аналізуючи зазначені норми права, а також ст. 117 КАС України, відповідно до ч. 3 якої суд у порядку забезпечення адміністративного позову може відповідною ухвалою зупинити дію рішення суб'єкта владних повноважень чи його окремих положень, що оскаржуються, та ст. 171 зазначеного Кодексу, згідно з ч. 8 якої суд може визнати нормативно-правовий акт незаконним, колегія суддів дійшла такого правового висновку.

Водночас постановою від 25 листопада 2010 р. Київський апеляційний адміністративний суд рішення Комісії визнав протиправним і скасував.

За ч. 5 ст. 254 КАС України постанова або ухвала суду апеляційної інстанції набирає законної сили з моменту проголошення, а якщо її було прийнято за наслідками розгляду у письмовому провадженні, — через п'ять днів після направлення її копії особам, що беруть участь у справі.

Постанова або ухвала суду, що набрала законної сили, є обов'язковою для осіб, які беруть участь у справі, для їхніх правонаступників, а також для всіх органів, підприємств, установ та організацій, посадових чи службових осіб, інших фізичних осіб і підлягає виконанню на всій території України.

та митного оформлення товарів, що переміщувались через митний кордон України (*постанова Верховного Суду України від 9 грудня 2014 р. у справі № 21-421а14*).

340.070.000 Державна виконавча служба. Виконавче провадження

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень ст. 28, ч. 1 ст. 43, частин 1 та 2 ст. 44, частин 1, 3, 8 ст. 52 Закону України від 21 квітня 1999 р. № 606-XIV «Про виконавче провадження» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі — Закон № 606-XIV) у зв'язку з внесенням змін до цього Закону Законом України від 4 листопада 2010 р. № 2677-VI «Про внесення змін до Закону України від 21 квітня 1999 р. № 606-XIV «Про виконавче провадження» (далі — Закон № 2677-VI) щодо стягнення виконавчого збору з вартості реалізованого предмета іпотеки.

Статтю 1 Закону № 606-XIV (у редакції, чинній на час розподілу стягнутих з боржника грошових сум) встановлено, що виконавче провадження — це сукупність дій органів і посадових осіб, ви-

значених у цьому Законі, що спрямовані на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які провадяться на підставах, в межах повноважень та у спосіб, визначених цим

Законом, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону та інших законів, а також рішеннями, що відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню.

Згідно з частинами 1, 8 ст. 54 Закону № 606-XIV звернення стягнення на заставлене майно в порядку примусового виконання допускається за виконавчими документами для задоволення вимог стягувача-заставодержателя. Примусове звернення стягнення на предмет іпотеки здійснюється державним виконавцем з урахуванням положень Закону України «Про іпотеку».

Статтю 41 Закону України від 5 червня 2003 р. № 898-IV «Про іпотеку» (у редакції, чинній на час розподілу стягнутих з боржника грошових сум) встановлено, що реалізація предмета іпотеки, на який звертається стягнення за рішенням суду або за виконавчим написом нотаріуса, проводиться, якщо інше не передбачено рішенням суду, шляхом продажу на прилюдних торгах у межах процедури виконавчого провадження, передбаченої Законом України «Про виконавче провадження», з дотриманням вимог цього Закону.

Відповідно до ст. 8 Закону № 606-XIV сторонами у виконавчому провадженні є стягувач і боржник. Стягувачем є фізична або юридична особа, на користь чи в інтересах якої видано виконавчий документ.

Державну виконавчу службу України при вчиненні дій зі стягнення виконавчого збору не можна вважати стягувачем у розумінні зазначеної норми закону, оскільки вона не є стороною у виконавчому провадженні.

Зважаючи на зазначене, стягнення виконавчого збору не може регулюватися ст. 44 Закону № 606-XIV, яка встановлює черговість задоволення вимог стягувачів у разі недостатності стягнутої суми для задоволення всіх вимог стягувачів та передбачає, що у разі, якщо сума, стягнута з боржника, недостатня для задоволення

Враховуючи зазначене, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що у справі, яка розглядається, судами вірно застосовано до спірних відносин положення Закону № 606-XIV у редакції, чинній на час розподілу стягнутих з боржника грошових сум — 7 липня 2011 р., а саме у новій редакції, що набула чинності 9 березня 2011 р.

всіх вимог за виконавчими документами, вона розподіляється державним виконавцем між стягувачами в порядку черговості, встановленому цією статтею.

Стягнення виконавчого збору регулюється п. 3 ч. 1 ст. 43 Закону № 606-XIV, який відносить вимоги стягувача та стягнення виконавчого збору в розмірі 10 відсотків фактично стягнутої суми до однієї черги, та ст. 28 Закону № 606-XIV, ч. 5 якої встановлює, що у разі, якщо стягнутої з боржника суми недостатньо для задоволення в повному обсязі вимог стягувача, виконавчий збір сплачується пропорційно до стягнутої суми.

Як убачається з матеріалів справи та встановлено судами, 24 жовтня 2011 р. на депозитний рахунок відділу державної виконавчої служби Дніпровського районного управління юстиції м. Києва надійшли кошти, стягнуті у зв'язку з примусовим виконанням виконавчого напису № 5581 від 15 листопада 2010 р. в розмірі 295 тис. 317 грн, із яких на користь держави було перераховано суму 29 тис. 531 грн 70 коп. виконавчого збору. Тобто виконавчий збір був стягнутий у розмірі 10 відсотків від суми, фактично стягнутої з боржника.

За загально визнаним принципом права закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі. Цей принцип закріплений у ч. 1 ст. 58 Конституції України.

Як убачається, зокрема, з Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотню дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) від 9 лютого 1999 р. № 1-рп/99 до події, факту застосується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце.

Пункт 5.3.1. Інструкції № 74/5, відповідно до якого за постановою державного виконавця про стягнення виконавчого збору, винесеною у виконавчому провадженні про звернення стягнення на заставлене майно, стягнення звертається на вільне від застави майно боржника, не підлягає застосуванню у спірних відносинах, оскільки зазначене положення не узгоджується з вимогами Закону № 606-XIV (постанова Верховного Суду України від 16 вересня 2014 р. у справі № 21-342а14).

2. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень ст. 263 КАС України щодо неможливості зміни способу відновлення порушеного права, обраного судом у разі зміни способу і порядку виконання судового рішення.

Як і в цивільному судочинстві, поняття способів захисту прав, свобод та інтересів особи в адміністративному судочинстві охоплюється визначеним законом механізмом матеріально-правових засобів здійснення охорони цих прав, свобод та інтересів, що приводиться в дію за рішенням суду в разі їх порушення чи реальної небезпеки такого порушення. Стаття 263 КАС України містить не тільки механізм процесуальної процедури розгляду питань зміни чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення, а й підстави для розгляду цих питань. Оскільки ці підстави є матеріально-правовими, то їх слід розглядати у сукупності з положеннями статей 105 та 162 КАС України, які визначають зміст способів захисту порушеного права в адміністративному судочинстві.

Згідно з ч. 4 ст. 105 КАС України адміністративний позов може містити як вимоги про зобов'язання відповідача — суб'єкта владних повноважень прийняти рішення або вчинити певні дії, так і стягнення з відповідача — суб'єкта владних повноважень коштів на відшкодування шкоди, завданої його незаконним рішенням, дією або бездіяльністю.

За правилами частин 1, 2 ст. 162 КАС України у разі задоволення адміністративного позову суд може прийняти постанову про: 1) визнання протиправними рішення суб'єкта владних повноважень чи окремих його положень, дій чи бездіяльності і про скасування або визнання нечинним рішення чи окремих його положень, про поворот виконання цього рішення чи окремих його положень із зазначенням способу його здійснення; 2) зобов'язання відповідача вчинити певні дії; 3) зобов'язання відповідача утриматися від вчинення певних дій; 4) стягнення з відповідача коштів; 5) тимчасову заборону (зупинення) окремих видів або всієї діяльності об'єднання громадян; 6) примусовий розпуск (ліквідацію) об'єднання громадян; 7) примусове видворення іноземця чи особи без громадянства за межі України; 8) визнання наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень. Суд може прийняти іншу постанову, яка б гарантувала дотримання і захист прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Стаття 124 Конституції України та ст. 14 КАС України встановлюють, що судові рішення, зокре-

ма постанови та ухвали суду в адміністративних справах, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання на всій території України. Невиконання судових рішень тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Статтею 263 КАС України передбачено, що за наявності обставин, що ускладнюють виконання судового рішення (відсутність коштів на рахунку, відсутність присудженого майна в натурі, стихійне лихо тощо), державний виконавець може звернутися до адміністративного суду першої інстанції, незалежно від того, суд якої інстанції видав виконавчий лист, що видав виконавчий лист, із поданням, а особа, яка бере участь у справі, та сторона виконавчого провадження — із заявою про відстрочення або розстрочення виконання, зміну чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення.

Під зміною способу і порядку виконання рішення слід розуміти прийняття судом нових заходів для реалізації рішення в разі неможливості його виконання у встановленими раніше порядку і способом. Змінюючи спосіб і порядок виконання судового рішення, суд не може змінювати останнє по суті.

Суди встановили, що Новоград-Волинський міськрайонний суд Житомирської області постановою від 30 травня 2011 р. зобов'язав управління Пенсійного фонду України в Новоград-Волинському районі Житомирської області (правонаступник — управління ПФУ в м. Новограді-Волинському та Новоград-Волинському районі Житомирської області; далі — управління ПФУ) здійснити нарахування та провести виплату Особі 1 щомісячної соціальної допомоги у розмірі 30 відсотків мінімальної пенсії за віком, визначеної ч. 1 ст. 28 Закону № 1058-IV, за період з 11 жовтня 2010 р. по 11 квітня 2011 р. На виконання зазначеної постанови управління ПФУ здійснило нарахування Особі 1 соціальної допомоги у сумі 1 тис. 42 грн 8 коп. Зазначена сума на час звернення відділу державної виконавчої служби Новоград-Волинського міськрайонного управління юстиції Житомирської області (далі — відділ ДВС) до суду не виплачена у зв'язку з ненадходженням до Пенсійного фонду України (далі — ПФУ) відповідних коштів із державного бюджету.

Встановлені судами обставини не дають підстав для висновку про неможливість виконання судового рішення, що відповідно до ст. 263 КАС України було б підставою для зміни способу і

порядку його виконання, адже виплата нарахованих сум соціальної допомоги буде здійснена управлінням ПФУ після надходження відповідних сум із державного бюджету.

Посилання відділу ДВС на неможливість виконання рішення суду зобов'язального характеру щодо проведення соціальних виплат у зв'язку з відсутністю такого виду рішень у визначеному ст. 2 Закону України від 5 червня 2012 р. № 4901-VI «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» переліку рішень, виконання яких гарантовано державою, не заслуговують на увагу, оскільки з огляду на положення ст. 124 Конституції України та ст. 14 КАС України постанови в адміністративних справах, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання на всій території України незалежно від обраного судом способу захисту порушеного права позива-

Враховуючи зазначене, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що зміна на підставі ст. 263 КАС України способу і порядку виконання судового рішення не передбачає зміни обраного судом відповідно до ст. 162 КАС України при ухва-

3. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень ч. 1 ст. 263 КАС України щодо підстав зміни способу і порядку виконання судового рішення.

Із конститутивних ознак норм ч. 1 ст. 263 КАС України в поєднанні з адміністративними правовими нормами статей 6, 105, 162 цього Кодексу впливає, що вони гарантують право особи на звернення за захистом їх порушених прав, свобод чи інтересів суб'єктами владних повноважень і визначають підстави, форми та способи захисту цих прав.

Зокрема, у ч. 1 ст. 6 КАС України встановлено, що кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або інтереси.

Згідно з частинами 1 та 2 ст. 162 КАС України за результатами розгляду звернення особи до суду з адміністративним позовом і в разі його задоволення можуть бути прийняті постанови про: 1) визнання протиправними рішення суб'єкта владних повноважень чи окремих його положень, дій чи бездіяльності і про скасування або визнання нечинним рішення чи окремих його положень, про поворот виконання цього рішення чи окремих його положень із зазначенням способу його здійснення; 2) зобов'язання

ча (зобов'язання відповідача вчинити певні дії чи стягнення з нього коштів).

У справі, що розглядається, суд для відновлення права Особи 1 на щомісячну соціальну допомогу, передбачену Законом України від 18 листопада 2004 р. № 2195-IV «Про соціальний захист дітей війни», прийняв постанову про зобов'язання органу ПФУ нарахувати та виплатити соціальну допомогу в установленому законом розмірі, що відповідало заявленим у позові вимогам. Розрахунок суми належної Особі 1 соціальної допомоги за спірний період судами не здійснювався, тому, змінивши спосіб виконання такої постанови із зобов'язання виплатити зазначену допомогу на стягнення конкретної суми цієї допомоги, суд змінив постанову по суті, вийшовши при цьому за межі позовних вимог та вирішивши питання, що не були предметом дослідження судами всіх інстанцій при розгляді справи.

ленні рішення способу відновлення порушеного права. Отже, зміна способу і порядку виконання рішення суду про зобов'язання органу ПФУ здійснити виплату із зобов'язання на стягнення такої виплати є незаконною (*постанова Верховного Суду України від 11 листопада 2014 р. у справі № 21-394а14*).

відповідача вчинити певні дії; 3) зобов'язання відповідача утриматись від вчинення певних дій; 4) стягнення з відповідача коштів; 5) тимчасову заборону (зупинення) окремих видів або всієї діяльності об'єднання громадян; 6) примусовий розпуск (ліквідацію) об'єднання громадян; 7) примусове видворення іноземця чи особи без громадянства за межі України; 8) визнання наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень. Суд може прийняти іншу постанову, яка б гарантувала дотримання і захист прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Відповідно до ч. 4 ст. 105 КАС України адміністративний позов може містити як вимоги про зобов'язання відповідача — суб'єкта владних повноважень прийняти рішення або вчинити певні дії, так і про стягнення з нього коштів на відшкодування шкоди, завданої його незаконним рішенням, дією або бездіяльністю.

У ч. 1 ст. 263 КАС України передбачено право на звернення із заявою про відстрочення або розстрочення виконання, зміну чи встановлення

способу і порядку виконання судового рішення, встановлено коло осіб, які можуть звернутись із такою заявою, та визначено умови такого звернення, зокрема наявність обставин, що ускладнюють виконання судового рішення (відсутність коштів на рахунку, відсутність присудженого майна в натурі, стихійне лихо тощо). Питання про відстрочення або розстрочення виконання, зміну чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення може бути розглянуто також за ініціативою суду.

Як зміну способу і порядку виконання судового рішення розуміють застосування судом нових заходів щодо його реалізації у зв'язку з неможливістю його виконання раніше визначеним способом і порядком. При цьому зміна способу виконання не повинна змінювати (зачіпати) суті самого судового рішення.

Аналізуючи норми ч. 1 ст. 263 КАС України в системному зв'язку із нормами, які гарантують право на судовий захист і передбачають форми й способи його реалізації, можна дійти висновку, що в контексті спірних правовідносин обставини, якими обґрунтовувалася необхідність зміни способу і порядку виконання судового рішення, не можуть бути підставами для такої зміни, оскільки обраний позивачем спосіб захисту порушеного права не може бути змінений на стадії виконання судового рішення і

Як встановлено у справі, Особа 1 звернулася до суду з позовом про визнання протиправними дій управління Пенсійного фонду України у Звенигородському районі Черкаської області (далі — управління ПФУ) і з вимогою зобов'язати його перерахувати та виплатити пенсію з огляду на обставини, зазначені в позовній заяві. Звенигородський районний суд Черкаської області постановою від 31 березня 2011 р. розглянув ці вимоги і зобов'язав управління ПФУ перерахувати та виплатити пенсію Особі 1 на підставах, у розмірі та за проміжок часу, зазначених у судовому рішенні.

На момент звернення державного виконавця з поданням рішення суду в частині перерахунку пенсії було виконано, однак сама пенсія не була виплачена, оскільки на рахунок управління ПФУ не надійшли відповідні кошти із Державного бюджету України.

поза межами судового розгляду позову по суті. Варто також зазначити, що невиконання управлінням ПФУ судового зобов'язання в частині виплати пенсії через брак коштів на її виплату в розумінні ч. 1 ст. 263 КАС України не може бути вагомою причиною для зміни способу і порядку виконання судового рішення, оскільки ця виплата буде виконана при надходженні коштів із Державного бюджету України (постанова Верховного Суду України від 11 листопада 2014 р. у справі № 21-475а14).

340.130.000 Міжнародні зобов'язання України

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. (далі — Конвенція) щодо тлумачення поняття «суду, встановленого законом».

Відповідно до ст. 6 Конвенції кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.

Європейський суд з прав людини у справі *Zand v. Austria* від 12 жовтня 1978 р. вказав, що словосполучення «встановлений законом» поширюється не лише на правову основу самого існування «суду», але й на дотримання таким судом певних норм, які регулюють його діяльність. Поняття «суд, встановлений законом» у ч. 1 ст. 6 Конвенції передбачає «усю організаційну структуру судів, включно з <...> питаннями, що належать до юрисдикції певних категорій судів <...>». З огляду на це не вважається «судом, встановленим законом» орган, котрий, не маючи юрисдикції, судить осіб на підставі практики, яка не передбачена законом.

Відповідно до ч. 2 ст. 2 КАС України до адміністративних судів можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження.

Розглядаючи справу, суди всіх інстанцій виходили з того, що спір у цій справі є публічно-правовим та належить до юрисдикції адміністративних судів. На думку колегії суддів Судової палати в адміністративних справах і Судової палати у господарських справах Верховного Суду України, такий висновок не ґрунтується на правильному застосуванні норм матеріального права з огляду на зазначене далі.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 17 КАС України (у редакції, чинній на час звернення товариства до суду з позовом) компетенція адміністративних судів

поширюється на спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів або правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності. Вжитий у цій процесуальній нормі термін «суб'єкт владних повноважень» означає орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхню посадову чи службову особу, інший суб'єкт при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень (п. 7 ч. 1 ст. 3 КАС України).

Отже, до компетенції адміністративних судів належать спори фізичних чи юридичних осіб із органом державної влади, органом місцевого самоврядування, їхньою посадовою або службовою особою, предметом яких є перевірка законності рішень, дій чи бездіяльності цих органів (осіб), відповідно, прийнятих або вчинених ними при здійсненні владних управлінських функцій.

Статтею 80 ЗК України (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) встановлено,

Таким чином, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах і Судової палати у господарських справах Верховного Суду України дійшла висновку, що у разі прийняття суб'єктом владних повноважень рішення про передачу земельних ділянок у власність чи оренду, тобто ненормативного акта, який вичерпує свою дію після його реалізації, подальше оспорювання правомірності набуття фізичною чи юридичною особою спірної земельної ділянки має вирішуватися у порядку цивільної (господарської) юрисдикції, оскільки виникає спір про право цивільне.

Не обговорюючи питання правильності застосування судами норм ЗК України, колегія суддів вирішила, що в цьому випадку неоднаково застосовано ст. 6 Конвенції стосов-

що суб'єктами права власності на землю є, зокрема, територіальні громади, які реалізують це право безпосередньо або через органи місцевого самоврядування, — на землі комунальної власності.

За змістом статей 2 та 5 ЗК України Вінницька міська рада при здійсненні повноважень власника землі є рівноправним суб'єктом земельних відносин.

Вирішуючи спір по суті, суди залишили поза увагою те, що у відносинах, які склалися між сторонами, відповідач як власник землі вільний у виборі суб'єкта щодо надання йому права оренди земельної ділянки в порядку, встановленому законом, при цьому він не здійснював владних управлінських функцій.

Враховуючи зазначене, суди дійшли помилкового висновку, що позов, предметом якого є перевірка правильності формування волі однієї зі сторін стосовно розпорядження землею та передачі відповідних прав щодо неї, може бути розглянуто за правилами КАС України.

но «суду, встановленого законом». Беручи до уваги те, що визначальним принципом здійснення правосуддя в адміністративних справах є принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі і обов'язок суб'єкта владних повноважень доказувати правомірність своїх дій чи рішень, на відміну від визначального принципу цивільного судочинства, який полягає у змагальності сторін, суд, який розглянув справу, не віднесено до його юрисдикції, не може вважатися «судом, встановленим законом» у розумінні ч. 1 ст. 6 Конвенції (*постанова Верховного Суду України від 11 листопада 2014 р. у справі № 21-493а14; постанова Верховного Суду України від 9 грудня 2014 р. у справі № 21-308а14; постанова Верховного Суду України від 16 грудня 2014 р. у справі № 21-544а14*).

2. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. (далі — Конвенція) стосовно «права на справедливий суд».

Забезпечення апеляційного та касаційного оскаржень рішень адміністративного суду, крім випадків, встановлених КАС України, є одним із принципів здійснення правосуддя в адміністративних судах (п. 6 ч. 1 ст. 7 КАС України).

За правилами ч. 5 ст. 214 КАС України суддя-доповідач відмовляє у відкритті касаційного провадження у справі у випадках, якщо: 1) справа не підлягає касаційному розгляду у порядку адміністративного судочинства; 2) справа не переглядалася в апеляційному порядку; 3) є ухвала про закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою цієї особи від касаційної скарги на це саме судове рішення; 4) є ухвала про відмову у

задоволенні касаційної скарги цієї особи або про відмову у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою на це саме судове рішення; 5) касаційна скарга є необґрунтованою і викладені в ній доводи не викликають необхідності перевірки матеріалів справи.

Відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи уподовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.

Європейський суд з прав людини у справі «*Brumarescu v. Romania*» від 28 листопада 1999 р. наголосив, що «право на справедливий судовий розгляд, гарантоване п. 1 ст. 6 Конвенції, слід

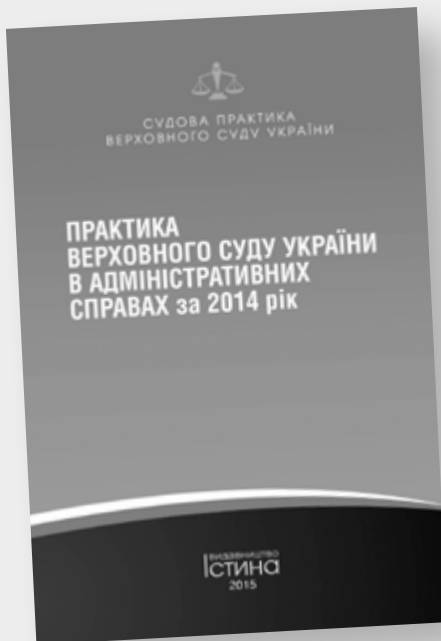
тлумачити в контексті преамбули Конвенції, яка, зокрема, проголошує верховенство права як складову частину спільної спадщини Договірних держав. Одним з основоположних аспектів верховенства права є принцип юридичної визначеності, згідно з яким у разі остаточного вирішення спору судами їхнє рішення, що набрало законної сили, не може ставитися під сумнів». «Принцип юридичної визначеності вимагає поваги до принципу *res judicata*, тобто поваги до остаточного рішення суду. Згідно з цим принципом жодна сторона не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язкового до виконання рішення

Таким чином, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що суд касаційної інстанції, відкриваючи касаційне провадження за скаргою відповідача та вирішуючи спір по суті, за наявності ухвали Вищого адміністративного суду України

суду лише з однією метою — домогтися повторного розгляду та винесення нового рішення у справі» (справа “*Ryabykh v. Russia*” від 24 липня 2003 р.).

Вищий адміністративний суд України ухвалою від 17 вересня 2012 р. відповідно до п. 5 ч. 5 ст. 214 КАС України відмовив скаржнику у відкритті касаційного провадження на постанову Львівського апеляційного адміністративного суду від 30 серпня 2012 р., вказавши, що касаційна скарга необґрунтована, а рішення апеляційного суду відповідає усталеній практиці касаційного суду та Верховного Суду України в цій категорії справ.

від 17 вересня 2012 р. про відмову відповідачу у відкритті касаційного провадження, залишив поза увагою п. 1 ст. 6 Конвенції стосовно «права на справедливий суд» (*постанова Верховного Суду України від 9 грудня 2014 р. у справі № 21-523a14*).

Практика Верховного Суду України в адміністративних справах за 2014 рік. — К., 2015. — 212 с.

У збірнику вміщено постанови Верховного Суду України, прийняті протягом 2014 р. за наслідками розгляду заяв про перегляд судових рішень в адміністративних справах з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах.

Ці постанови супроводжуються правовими висновками Верховного Суду України про правильне застосування норм матеріального права у спірних правовідносинах. До того ж до збірника включено прийняті у той же період постанови Верховного Суду України у справах, в яких не встановлено неоднакового застосування одних і тих самих норм матеріального права. Також у збірнику міститься класифікатор справ адміністративної юрисдикції, розроблений Судовою палатою в адміністративних справах Верховного Суду України.

Видання розраховане на професійних суддів, адвокатів, прокурорів, науковців, викладачів і студентів юридичних навчальних закладів, а також на всіх, хто цікавиться судовою практикою.

**З приводу придбання книг звертайтеся до видавництва «Істина»:
вул. Сирецька, 38, кв.1, м. Київ, 04073
Телефон: (44) 468-3131;
<http://www.istina-books.com.ua>;
e-mail: istina_knigi@ukr.net**